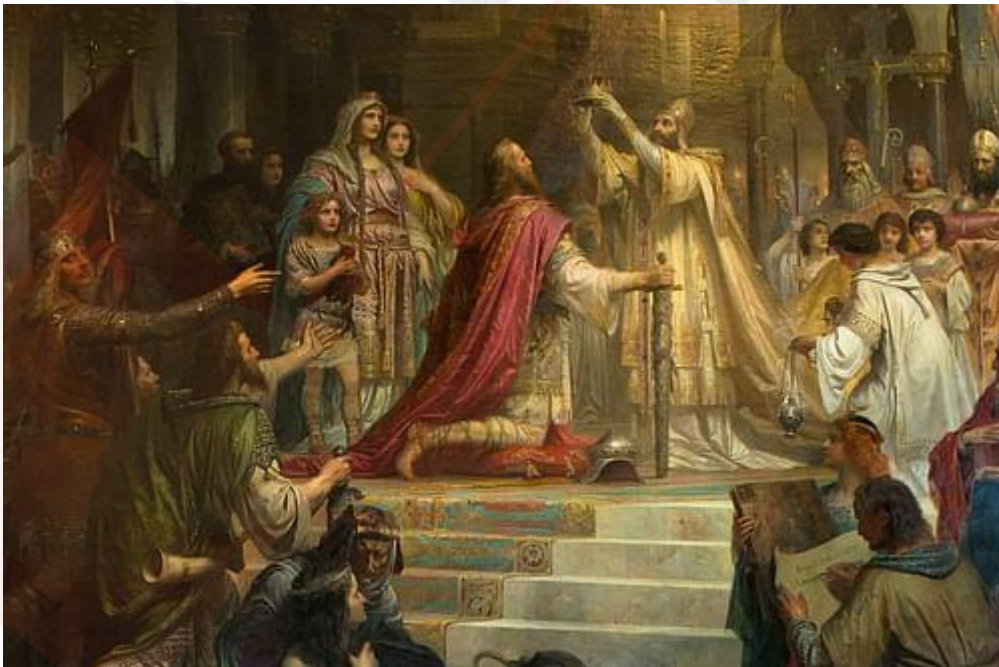

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΑΝΟΙΧΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΣΠΟΥΔΕΣ ΣΤΟΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ
Θ.Ε. ΕΠΟ 10: ΓΕΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

1η εργασία ακαδημαϊκού έτους 2021- '22

Απλά και Κατανοητά η Γνώση!

Θέμα εργασίας:

«Με ποια έννοια η διακυβέρνηση του Καρλομάγνου στο φραγκικό βασίλειο συνιστά τομή στην πολιτική, κοινωνική και πολιτισμική πραγματικότητα στα «βαρβαρικά βασίλεια» της Δύσης; Τεκμηριώστε την άποψή σας.»

Απλά και Κατανοητά η Γνώση!

Περιεχόμενα

<i>Εισαγωγή.....</i>	<i>4</i>
<i>Η Ευρώπη πριν τον Καρλομάγνο</i>	<i>4</i>
<i>Η τομή που επέφερε η διακυβέρνηση του Καρλομάγνου.....</i>	<i>6</i>
<i>Συμπεράσματα.....</i>	<i>9</i>
<i>Βιβλιογραφία.....</i>	<i>10</i>

Απλά και Κατανοητά η Γνώση!

Εισαγωγή

Οι πρώτοι μετά Χριστόν αιώνες αποτέλεσαν για την Ευρώπη ένα μεταβατικό στάδιο στην ιστορική πορεία της. Το δυτικό κομμάτι της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας υπέστη βαρύτατο πλήγμα από την κάθοδο και εγκατάσταση των γερμανικών φύλων στα πάλαι ποτέ εδάφη της. Μόνο την εποχή του Καρλομάγνου η δυτική Ευρώπη γνώρισε και πάλι σημαντική οικονομική και πολιτιστική άνθηση. Στην παρούσα εργασία θα αναφερθούμε στις εξελίξεις αυτές μέσα από μια συγκριτική παρουσίαση των δυο περιόδων πριν και μετά την ανάρρηση του Καρλομάγνου στην εξουσία. Συγκεκριμένα, θα αναφέρουμε τον τρόπο με τον οποίο η αυτοκρατορία του συνέβαλε στην πολιτική, κοινωνική και πολιτιστική οργάνωση της δυτικής Ευρώπης.

Η Ευρώπη πριν τον Καρλομάγνο

Η περίοδος της Ύστερης Αρχαιότητας χαρακτηρίστηκε από μετακινήσεις λαών, πολιτικές αναταραχές και πολιτισμικές μεταβολές, οι οποίες σηματοδότησαν τη μετάβαση στον μεσαιωνικό κόσμο. Ο πολιτικός χάρτης της Ευρώπης κατά τους 6^ο-8^ο αι. αποτελούνταν από μια σειρά βασίλεια, τα λεγόμενα «βαρβαρικά». Είχαν δημιουργηθεί κυρίως από γερμανικά και νορμανδικά φύλα που κατοικούσαν παλαιότερα στα βόρεια τμήματα της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας και άρχισαν να μετακινούνται προς αυτήν με βίαιο τρόπο από τον 4^ο αι. Η ρωμαϊκή εξουσία κλονίστηκε σοβαρά το 405, όταν η εισβολή Αλανών, Σουηβών, Αλαμανών, Βανδάλων και Βουργουνδών στη Γαλατία προκάλεσε την οριστική κατάρρευση της μεθορίου του Ρήνου. Λίγο αργότερα, στα μέσα του 5^{ου} αι. άρχισε μια νέα φάση εισβολών και μετακινήσεων που κατέληξε στη διάλυση της δυτικής Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας και στη δημιουργία δυο ισχυρών βαρβαρικών βασιλείων, των Οστρογόθων στην Ιταλία και των Φράγκων στη Γαλατία.¹ Μέχρι τον 8^ο αι. η Ευρώπη αποτελούνταν από αρκετά πλέον βασίλεια. Η εξέλιξη αυτή ολοκληρώθηκε στη δυτική Ευρώπη το 568 με την

¹ Ράπτης Κ., *Γενική Ιστορία της Ευρώπης από τον 6^ο έως τον 18^ο αιώνα*, ΕΑΠ, Πάτρα 1999, σσ. 23, 26-28.

Απλά και Κατανοητά η Γνώση!

εγκατάσταση των Λομβαρδών στην Ιταλία και στην ανατολική Ευρώπη τον 7^ο αι. με την ίδρυση του χανάτου των Χαζάρων και το βουλγαρικό βασίλειο.²

Οι Φράγκοι εμφανίστηκαν δυναμικά στα τέλη του 5^{ου} αι. στη δυτική και βορειοδυτική Ευρώπη. Ο βασιλιάς τους Κλόβης ή Χλωδοβίκος κατάφερε να δημιουργήσει ένα μεγάλο βασίλειο, το οποίο περιλάμβανε το μεγαλύτερο μέρος της Γαλατίας και τα εδάφη που βρίσκονταν δυτικά και ανατολικά του Ρήνου. Το βασίλειο των Φράγκων υπό τη δυναστεία των Μεροβίγγειων έμελλε να διατηρηθεί μέχρι τα μέσα του 8^{ου} αι. Δεν πρέπει, όμως, να αντιληφθούμε το βασίλειο αυτό με τη μορφή των κατοπινών βασιλείων, δηλαδή με ένα συστηματοποιημένο θεσμικό πλαίσιο, αλλά με αρχαϊκές δομές. Ο βασιλιάς ήταν ο στρατιωτικός και πολιτικός ηγέτης μιας συσσωμάτωσης χαλαρά οργανωμένων ομάδων (μικροηγemonίες) και ήταν αναγκασμένος να στηρίζεται στην εξουσία των τοπικών ηγεμόνων της φυλής του (ένα είδος πολεμικής αριστοκρατίας). Μια σημαντική κίνηση, ωστόσο, του Χλωδοβίκου τον νομιμοποίησε ως ηγεμόνα απέναντι στους Ρωμαίους υπηκόους του και έναντι των άλλων Γερμανών ηγεμόνων: ασπάστηκε τον χριστιανισμό.³

Όσον αφορά τη γενικότερη οργάνωση τόσο του φραγκικού βασιλείου όσο και των άλλων γερμανικών βασιλείων, παρατηρούμε επίσης ότι επικρατούσαν συνθήκες διαφορετικές από των μεταγενέστερων βασιλείων. Για παράδειγμα, τα έθιμα των γερμανικών φυλών διατηρούνταν στη λαϊκή μνήμη μέσω των πρεσβυτέρων της φυλής. Η κοινωνία τους ήταν κατά βάση ποιμενική με αντίστοιχη κλίμακα αξιών. Σε κάθε άνθρωπο αντιστοιχούσε μια τιμή του αίματος που καθόριζε και την κοινωνική ιεραρχία και κοινωνική θέση του καθενός. Επιπλέον, η βία βρισκόταν στον πυρήνα της κοινωνίας με αναμενόμενη την προσωπική αντεκδίκηση βασισμένη στην αρχή «οφθαλμόν αντί οφθαλμού και οδόντα αντί οδόντος». Τα άτομα κατώτερης κοινωνικής θέσης έπρεπε να υποστούν μια από όλες τις συχνά αφόρητες «δοκιμασίες», αφόρητες μορφές τιμωρίας για διάφορα αδικήματα. Το αποτέλεσμα ήταν ότι οι περισσότεροι

² Kazanski M., «Οι μεγάλες μεταναστεύσεις και τα βαρβαρικά βασίλεια», στο Αρβελέρ Ε., Aymard Μ. (επιμ.), *Οι Ευρωπαίοι, τόμ. Α': Αρχαιότητα, Μεσαίωνας, Αναγέννηση*, μτφρ. Μπουρλάκης Π., Σαββάλας, Αθήνα 2003, σ. 134.

³ Ράπτης Κ., ό.π., σ. 29· Kazanski Μ., ό.π., σσ. 136-137.

Απλά και Κατανοητά η Γνώση!

κατηγορούμενοι προτιμούσαν να στηριχθούν στην προστασία συγγενών ή ενός άρχοντα παρά να υποστούν μια δοκιμασία.⁴

Η τομή που επέφερε η διακυβέρνηση του Καρλομάγνου

Μετά τον θάνατο του Χλωδοβίκου, η διανομή των εδαφών του βασιλείου στους τέσσερις γιους διαδόχους του σύμφωνα με το γερμανικό δίκαιο και η αύξηση από γενιά σε γενιά των διεκδικητών της βασιλικής εξουσίας οδήγησαν το φραγκικό βασίλειο σε αδελφοκτόνες συγκρούσεις. Οι Μεροβίγγειοι περιθωριοποιήθηκαν μέχρι τα μέσα του 8ου αι. Το έναυσμα για την αναβίωση του βασιλείου έγινε το 751, όταν ο Πεπίνος Γ΄ ο Βραχύς εκλέχθηκε βασιλιάς από την αριστοκρατία και, έτσι, ήρθε το τέλος για τη δυναστεία των Μεροβιγγείων. Η νέα δυναστεία ήταν αυτή των Καρολιδών· από αυτήν προήλθε ο άνθρωπος που θα την καθιστούσε κυρίαρχη δύναμη ολόκληρης της δυτικής Ευρώπης: ο Κάρολος ο Μέγας ή, αλλιώς, Καρλομάγνος που κυβέρνησε από το 771 έως το 814. Πέτυχε τη μέγιστη επέκταση του βασιλείου με απώτερο στόχο να κυβερνήσει σαν αυτοκράτορα, στο πρότυπο του βυζαντινού ομολόγου του. Στις αρχές του 9^{ου} αι. η αυτοκρατορία του κατελάμβανε σχεδόν όλη τη δυτική Ευρώπη με εξαίρεση τα μουσουλμανικά εδάφη της Ιβηρικής χερσονήσου και τη βρετανική νήσο. Από το όνομά του η αυτοκρατορία ονομάστηκε ‘Καρολίγγεια’. Το βασικότερο όπλο στη φαρέτρα του για την επιτυχημένη πορεία του κράτους ήταν οι στρατιωτικές του ικανότητες και οι συνεχείς κατακτήσεις εδαφών που έφεραν την αυτοκρατορία στην έκταση που μόλις αναφέραμε. Εκστράτευε σχεδόν κάθε καλοκαίρι.⁵

Κατά τη διάρκεια της βασιλείας του καθιερώθηκαν πρότυπα πολιτικών σχέσεων και πολιτικής διακυβέρνησης, καθώς και πνευματικού πολιτισμού, τα οποία επικράτησαν στην Ευρώπη για αιώνες. Παρά το γεγονός ότι η ενοποίηση της Ευρώπης κάτω από την εξουσία ενός βασιλιά ήταν προσωπικό του επίτευγμα και κατέρρευσε μετά τον θάνατό

⁴ Nicholas D., *Η εξέλιξη του μεσαιωνικού κόσμου: Κοινωνία, διακυβέρνηση και σκέψη στην Ευρώπη, 312-1500*, ΜΙΕΤ, Αθήνα 1999, σσ. 114-119.

⁵ Ράπτης Κ., ό.π., σσ. 29, 60-62· Werner K.F., «Η Ευρώπη την εποχή του Καρλομάγνου», στο Αρβελέρ Ε., Aymard M. (επιμ.), *Οι Ευρωπαίοι, τόμ. Α΄: Αρχαιότητα, Μεσαίωνας, Αναγέννηση*, μτφρ. Μπουρλάκης Π., Σαββάλας, Αθήνα 2003, σ. 184.

Απλά και Κατανοητά η Γνώση!

του, ωστόσο όλοι οι μετασχηματισμοί που επέβαλε στους τοπικούς πολιτικούς θεσμούς διατηρήθηκαν (με κάποιες αποκλίσεις) σε όλο τον Μεσαίωνα.⁶ Ο σημαντικότερος μετασχηματισμός αφορούσε την ίδια την οργάνωση της εξουσίας και του κράτους. Στην πρώτη ενότητα αναφέραμε ότι τα βασίλεια ήταν κυρίως συσσωματώσεις χαλαρά οργανωμένων ομάδων χωρίς ισχυρή συγκεντρωτική εξουσία. Ο Καρλομάγνος, όμως, επέβαλε ενιαίο σύστημα διοίκησης με σταθερή πολιτική εξουσία, με τον ίδιο να εγκαθιστά το 794 την έδρα του και τη βασιλική αυλή του στο Άαχεν. Παράλληλα, φρόντισε για τον έλεγχο της διοίκησης στις διάφορες επαρχίες της αυτοκρατορίας με την ίδρυση 250 περίπου κομητειών ως βασικής διοικητικής μονάδας. Διοικητής της κομητείας ήταν ο κόμης, διορισμένος από τον αυτοκράτορα και εξουσιοδοτημένος σε θέματα δικαστικά και στρατιωτικά.⁷

Ο χαρακτήρας της διακυβέρνησής του δε διέφερε πολύ από αυτόν του Βυζαντινού αυτοκράτορα. Όπως και ο ομότιτλός του στην Ανατολή, έτσι και ο Καρλομάγνος θεωρούνταν ως εκπρόσωπος του Θεού στη γη. Μάλιστα σύμφωνα με την παράδοση, ο ίδιος ήταν απόλυτα πεπεισμένος ότι ο Θεός προστάτευε τη δυναστεία των Καρολιδών⁸ και ότι του είχε αναθέσει την ιερή αποστολή να υπερασπίζεται τους χριστιανούς και να φροντίζει για τη διάδοση της χριστιανικής πίστης. Το 780 θεσμοθέτησε και την υποχρέωση για όλους τους ελεύθερους ανθρώπους άνω των 12 ετών να του δίνουν όρκο πίστης.⁹ Αυτό έχει ιδιαίτερη σημασία γιατί αποδεικνύει τον απολυταρχικό χαρακτήρα του αυτοκρατορικού θεσμού.

Η διακυβέρνηση γινόταν μέσω διοικητικών διαταγμάτων που εξέδιδε η γραμματεία του αυτοκράτορα και που ονομάζονταν «καπιτουλάρια». Ο καγκελάριος του βασιλικού παρεκκλησίου εξελίχθηκε σε σημαντικό πολιτικό παράγοντα.¹⁰ Επίσης, σημαντική ήταν και η κωδικοποίηση των παλαιότερων νόμων και εθίμων τα οποία, όπως αναφέραμε στο πρώτο κεφάλαιο, στα παλαιότερα βασίλεια ήταν προφορικά. Ο Καρλομάγνος διέταξε την κωδικοποίηση των νόμων κάθε φυλής του βασιλείου του υπό την επίδραση της ρωμαϊκής πρακτικής, αλλά και της Εκκλησίας.¹¹

⁶ Nicholas D., ό.π., σ. 187.

⁷ Ράπτης Κ., ό.π., σσ. 63-64.

⁸ Werner K.F., ό.π., σ. 184.

⁹ Ράπτης Κ., ό.π., σσ. 62, 64.

¹⁰ Nicholas D., ό.π., σ. 194.

¹¹ Στο ίδιο, σ. 114.

Η σχέση του Καρλομάγνου με την Εκκλησία ήταν κατά βάση πολιτική. Τον 8^ο αι. η θέση του πάπα Λέοντα Γ΄ ήταν αρκετά επισφαλής λόγω των αντιδράσεων προς το πρόσωπό του που προέρχονταν από τη ρωμαϊκή αριστοκρατία. Από αρκετά νωρίς είχε αντιληφθεί ότι θα είχε όφελος, εάν βρισκόταν σε πλήρη αρμονία και συνεργασία με την ανερχόμενη πολιτική εξουσία. Για αυτό ανέθεσε στους Αγγλοσάξονες ιεραποστόλους τη διάδοση του Ευαγγελίου στην Κεντρική Ευρώπη και ανέθεσε στον Κάρολο την εξουσία σε αυτήν την περιοχή.¹²

Ο Κάρολος, από την πλευρά του, προσέφερε στον πάπα πολιτική προστασία προσβλέποντας στη στήριξή του ως αντάλλαγμα. Πράγματι, ανταμείφθηκε με τη στέψη του ως αυτοκράτορα των Ρωμαίων και Αύγουστο το έτος 800 στη Ρώμη. Επρόκειτο για μια παράνομη ενέργεια, αφού τυπικός διάδοχος της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας ήταν ο Βυζαντινός αυτοκράτορας.¹³ Είναι χαρακτηριστική, ωστόσο, της ιδιότυπης σχέσης και αλληλεξάρτησης που διαμορφώθηκε μεταξύ του αυτοκράτορα και του πάπα· μια μορφή σχέσης που προσομοίαζε με την αντίστοιχη στη Βυζαντινή Αυτοκρατορία ως προς το γεγονός ότι αυτοκράτορας και πάπας αποτελούσαν τους δυο ισχυρούς πόλους της δημόσιας ζωής, όπως αυτοκράτορας και πατριάρχης στην Κωνσταντινούπολη.

Μια ομοιότητα ανάμεσα στον τρόπο διακυβέρνησης του Καρλομάγνου και στην παλαιότερη διοίκηση των Φράγκων βασιλέων εντοπίζεται στο γεγονός ότι ο Καρλομάγνος στη Δύση άφησε το περιθώριο να ενισχύσουν τη δύναμή τους οι κατά τόπους ηγεμόνες. Έκρινε απαραίτητο και αναγκαίο να τους παραχωρήσει προνόμια προκειμένου να κερδίσει τη στήριξή τους στη διοίκηση της αχανούς αυτοκρατορίας. Με κέρδη σε εδάφη και λάφυρα πολέμου οι τοπικοί ηγεμόνες συσπειρώθηκαν γύρω του. Αυτό, ωστόσο, έφερε τον Κάρολο σε θέση εξάρτησης, τελικά, από αυτούς.¹⁴

Τέλος, καθοριστικές ήταν και οι αλλαγές που επέφερε η διακυβέρνηση του Καρλομάγνου στα γράμματα και τις τέχνες (‘Καρολίγγεια Αναγέννηση’). Αφενός, για να προσδώσει στο κράτος του αυτοκρατορική αίγλη, επέτρεψε τη χρήση βυζαντινών προτύπων στην τέχνη και την αρχιτεκτονική, αφετέρου με τις κατακτήσεις του

¹² Werner K.F., ό.π., σ. 186.

¹³ Ράπτης Κ., ό.π., σσ. 62-63· Nicholas D., ό.π., σσ. 190-191.

¹⁴ Ράπτης Κ., ό.π., σ. 63.

κατάφερε να ενοποιήσει την πολιτιστική κληρονομιά των βαρβαρικών φυλών.¹⁵ Το εύρος της πολιτιστικής δραστηριότητας στην εποχή του είναι μεγάλο.

Ο Καρλομάγνος συγκέντρωνε στη βασιλική αυλή του τα φώτα όλου του λατινικού κόσμου,¹⁶ αλλά και παλαιά ποιήματα γραμμένα στις δημόδιες γλώσσες των περιοχών που κατακτούσε, ενώ η μεγαλύτερη έγνοια του ήταν να μορφωθούν τα μέλη του κλήρου, ώστε να ασκήσουν ιεραποστολικό έργο και να εκχριστιανίσουν την Ευρώπη. Ίδρυσε σχολές μοναστικές, ενοριακές και επισκοπικές μέσω των οποίων παρεχόταν στους κληρικούς στοιχειώδης και «μέση» εκπαίδευση. Επιπλέον, προώθησε την εισαγωγή το 786 του γρηγοριανού μέλους, δηλαδή, της θείας λειτουργίας της Εκκλησίας της Ρώμης, με αποτέλεσμα να επικρατήσει ενιαίο εκκλησιαστικό τυπικό. Επίσης, η εισαγωγή της μικρογράμματης γραφής αγγλοσαξονικής προέλευσης διευκόλυνε τη διάδοση παραγωγής χειρογράφων, ενώ γράφτηκαν πολλές πραγματείες, χρονικά, εγχειρίδια και ποίηση. Τέλος, ανάπτυξη υπήρξε και στην αρχιτεκτονική με καθεδρικούς ναούς, μοναστήρια, το ανάκτορο του Καρλομάγνου, ενώ στις εικαστικές τέχνες αναπτύχθηκε η απεικόνιση της ανθρώπινης μορφής, σχηματοποιημένη και συμβολική.¹⁷

Συμπεράσματα

Η περίοδος πριν τον Καρλομάγνο χαρακτηρίστηκε από τη ρευστότητα που ακολούθησε την κατάλυση της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας. Τα όποια βασίλεια ήταν συσσωματώσεις φυλών με απουσία γραπτού δικαίου. Ο Καρλομάγνος συνέβαλε στην πολιτική και κοινωνική οργάνωση μέσω ενός ισχυρού διοικητικού μηχανισμού και της κωδικοποίησης του δικαίου. «Έχτισε» ένα τεράστιο κράτος βασισμένος στις δικές του δυνάμεις μεν, με παραχωρήσεις προς την τοπική αριστοκρατία δε. Επίσης, στο κράτος του γίνονται φανερές οι πολιτικές σκοπιμότητες της συνεργασίας Πάπα-αυτοκράτορα τόσο από την σκοπιά του ενός όσο και από του άλλου.

¹⁵ Kazanski M., ό.π., σσ. 177-179.

¹⁶ Werner K.F., ό.π., σ. 184.

¹⁷ Nicholas D., ό.π., σσ. 198, 203, 205· Ράπτης Κ., ό.π., σσ. 64-65.

Απλά και Κατανοητά η Γνώση!

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Kazanski M., «Οι μεγάλες μεταναστεύσεις και τα βαρβαρικά βασίλεια», στο Αρβελέρ Ε., Aymard M. (επιμ.), *Οι Ευρωπαίοι, τόμ. Α': Αρχαιότητα, Μεσαίωνας, Αναγέννηση*, μτφρ. Μπουρλάκης Π., Σαββάλας, Αθήνα 2003.

Nicholas D., *Η εξέλιξη του μεσαιωνικού κόσμου: Κοινωνία, διακυβέρνηση και σκέψη στην Ευρώπη, 312-1500*, ΜΙΕΤ, Αθήνα 1999.

Werner K.F., «Η Ευρώπη την εποχή του Καρλομάγνου», στο Αρβελέρ Ε., Aymard M. (επιμ.), *Οι Ευρωπαίοι, τόμ. Α': Αρχαιότητα, Μεσαίωνας, Αναγέννηση*, μτφρ. Μπουρλάκης Π., Σαββάλας, Αθήνα 2003.

Ράπτης Κ., *Γενική Ιστορία της Ευρώπης από τον 6^ο έως τον 18^ο αιώνα*, ΕΑΠ, Πάτρα 1999.

Απλά και Κατανοητά η Γνώση!